

Водећи принципи о интерној расељености

Незванични превод с енглеског језика

Фокусна група за југоисточну Европу Европског савета за избеглице и прогнанике жели да се захвали Канцеларији Високог представника Уједињених нација у Београду за дозволу да користи овај превод.

Водећи принципи о интерној расељености

УВОД – ПРЕДМЕТ И ЦИЉ

1. Ови Принципи се баве специфичним потребама расељених лица широм света. Они одређују права и гаранције који се односе на заштиту лица од присилног расељавања, заштиту и помоћ које им се пружају током трајања расељености као и током повратка, поновног настањења и реинтеграције.
2. У овом документу расељеним лицима називају се појединци или групе појединаца који су присиљени или обавезивани да беже или да напусте своје домове или пребивалишта, нарочито услед, односно да избегну последице, оружаног конфликта, ситуације општег насиља, повреде људских права, катастрофе било природне или узроковане људском акцијом, а који нису прешли међународно признату државну границу.
3. Ови Принципи одражавају и у складу су са међународним законима о људским правима и међународним хуманитарним правом. Они пружају смернице:
 - a) представнику Генералног секретара при вршењу својих овлашћења у вези са лицима расељеним унутар једне земље;
 - b) државама када се суоче са појавом интерног расељења;
 - c) свим другим органима, групама и лицима у њиховим односима са расељеним лицима; и
 - d) међувладиним и невладиним организацијама при бављењу питањима расељавања.
4. Ове Принципе треба дистрибуирати и примењивати што је шире могуће.

ДЕО I – ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Принцип 1

1. Расељена лица уживају у потпуности иста права и слободe по међународном и домаћем праву као и сви други појединци у њиховој земљи. Према њима неће бити дискриминације у уживању било којих права и слобода услед њихове расељености.
2. Ови Принципи не прејудуцирају појединачну одговорност за кривична дела по међународном праву, нарочито с обзиром на геноцид, злочине против човечности и ратне злочине.

Принцип 2

1. Ове Принципе поштоваће сви органи власти, групе и појединци без обзира на њихов правни статус, и примењиваће их без било какве негативне дискриминације. Придржавање овим принципима неће утицати на правни статус речених органа власти, група или појединаца.
2. Ови Принципи неће се тумачити као да ограничавају, мењају или умањују одредбе међународних законских прописа који се тичу људских права или међународног хуманитарног права, односно права која појединци уживају у оквиру националног законодавства. Ови Принципи никако не искључују право на тражење и уживање азила у другим државама.

Принцип 3

1. Државне власти имају основни задатак и одговорност да пружају заштиту и хуманитарну помоћ расељеним лицима у оквиру своје надлежности.
2. Интерно расељена лица имају право да траже и добију заштиту и хуманитарну помоћ од ових власти. Подношење захтева неће бити основа за прогон или кажњавање подносилаца.

Принцип 4

1. Ови Принципи примењиваће се без икакве дискриминације у погледу расе, боје, пола, језика, вере или уверења, политичког или неког другог мишљења, националног, етничког или друштвеног порекла, правног или друштвеног статуса, старости, инвалидитета, имовине, рођења или било каквог другог сличног критеријума.
2. Одређене категорије интерно расељених лица као што су деца, нарочито деца без родитељске пратње, труднице, мајке са малом децом, самохране мајке, инвалиди и стара лица имаће право на заштиту и помоћ сходно њиховом стању и на третман адекватан њиховим посебним потребама.

ДЕО II – ПРИНЦИПИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ЗАШТИТУ ОД РАСЕЉАВАЊА

Принцип 5

Сви државни органи и међународни актери дужни су да поштују и обезбеде поштовање својих обавеза по међународном праву, укључујући људска права и хуманитарно право, у свим околностима, у циљу спречавања и избегавања ситуација које могу довести до расељавања.

Принцип 6

1. Свако људско биће има право на заштиту од самовољног расељавања из свог дома или места пребивалишта.
2. Забрана самовољног расељавања односи се на расељавање:
 - a) када се оно заснива на политици апартхејда, »етничког чишћења« или сличној пракси усмереној ка промени етничког, верског или расног састава угроженог становништва или ако доводи до тога;
 - b) у ситуацијама оружаних сукоба, осим када је у питању безбедност цивила или када неизбежни разлози војне природе то захтевају;
 - c) у случајевима великих развојних пројеката који нису оправдани нужним или незаобилазним јавним интересима;
 - d) у случају елементарних непогода, осим уколико евакуација није у интересу безбедности и здравља становништва;
 - e) када се оно користи као колективна казна.
3. Расељење неће трајати дуже него што то околности захтевају.

Принцип 7

1. Пре доношења одлуке којом се захтева расељавање лица, државне власти увериће се да су исцрпљене све друге алтернативе. Тамо где нема друге могућности биће предузете све мере да се расељавање и његове негативне последице сведу на минимум.
2. Органи власти који врше расељавање дужни су да се увере, што је више могуће, да је расељеним лицима обезбеђен одговарајући смештај, да је само расељавање спроведено под задовољавајућим условима безбедности, исхране, здравља и хигијене, и да се чланови породица не раздвајају.

3. Уколико дође до расељења у ситуацијама које нису кризне фазе оружаних сукоба или елементарних непогода, потребно је обезбедити следеће гаранције:
- a) Одлуку о расељавању донеће државни органи на основу законских овлашћења.
 - b) Адекватне мере биће предузете да би се расељеним лицима пружиле потпуне информације о разлозима и процедурама за њихово расељавање, а тамо где је то могуће и о обештећењу и релокацији.
 - c) Тражиће се добровољан пристанак лица која се расељавају, под условом да су темељито информисана.
 - d) Одговарајући органи власти настојаће да укључе обухваћено становништво, нарочито жене, у процес планирања и спровођења релокације.
 - e) Мере спровођења закона, када је то потребно, извршиће надлежни државно-правни органи.
 - f) Биће поштовано право на ефикасан правни лек, укључујући и поновно разматрање таквих одлука од стране одговарајућих судских власти.

Принцип 8

Расељење се неће вршити на начин који угрожава право на живот, достојанство, слободу и безбедност обухваћеног становништва.

Принцип 9

Државе имају нарочиту обавезу да штите од расељења староседелачко становништво, мањине, сељаке, пастире и друге групе које изразито зависе од или су везане за земљу.

ДЕО III – ПРИНЦИПИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ЗАШТИТУ ТОКОМ РАСЕЉАВАЊА

Принцип 10

1. Свако људско биће има неотуђиво право на живот које мора бити заштићено законом. Нико не сме бити самовољно лишен живота. Расељена лица ће нарочито бити заштићена од:
 - a) геноцида;
 - b) убистава;
 - c) масовних или самовољних погубљења; и
 - d) насилних нестанака, укључујући отмице или законски непризнато затварање, претње смрћу или смрт.

Употреба претњи и навођење на било које од горе поменутих дела су забрањени.

2. Напади или други чинови насиља против расељених лица која нису учествовала или више не учествују у непријатељствима су забрањени у било ком случају. Расељена лица треба нарочито да буду заштићена од:
 - a) непосредних или насумичних напада или других чинова непријатељстава, укључујући и стварање територија где су дозвољени напади на цивиле;
 - b) изгладњивања као метода ратовања;
 - c) коришћења цивила као штита за војне циљеве од напада, или као штита за омогућавање или спречавање војних операција;
 - d) напада на њихове кампове или насеља; и
 - e) коришћења нагазних мина.

Принцип 11

1. Свако људско биће има право на достојанство, физички, умни и морални интегритет.
2. Расељена лица, било да је њихова слобода ограничена или не, биће нарочито заштићена од:
 - a. силовања, сакаћења, мучења, сурових, нехуманих или понижавајућих поступака или кажњавања, односно других напада на лично достојанство као што су чинови насиља због пола, присилне проституције или било ког вида неморалног напада;
 - b. ропства или било ког савременог облика ропства, као што су продаја ради брака, сексуална експлоатација и присиљан рад деце; и
 - c. чинова насиља усмерених на ширење страха међу интерно расељеним лицима.

Претње и подстицање на горе наведена дела су забрањени.

Принцип 12

1. Свако људско биће има право на слободу и личну безбедност. Нико не сме бити изложен незаконитом хапшењу или затварању.
2. Да би расељена лица уживала то право, неће их се затварати у, или ограничавати на, кампове. У изузетним случајевима када је такво затварање или ограничавање апсолутно неопходно, оно неће трајати дуже него што то околности захтевају.
3. Расељена лица ће бити заштићена од дискриминаторних хапшења и затварања проистеклих из њиховог расељења.
4. Расељена лица ни у ком случају не смеју да буду узимана за таоце.

Принцип 13

1. Ни у ком случају расељена деца не могу бити регрутована нити се од њих може захтевати, односно њима дозволити, да учествују у непријатељствима.
2. Расељена лица биће заштићена од дискриминаторних поступака регрутације у било чије војне снаге или групе услед њихове расељености. Нарочито је забрањено свако окрутно, нехумано или понижавајуће понашање које би имало за циљ присилно одазивање односно кажњавање услед неодрживања позиву на регрутацију.

Принцип 14

1. Свако расељено лице има право на слободу кретања и избора места становања.
2. Расељена лица нарочито имају право на слободно кретање унутар и изван кампова и других насеља.

Принцип 15

Расељена лица имају право:

- a) да траже безбедно уточиште у другом делу земље;
- b) да напусте своју земљу;
- c) да траже азил у другој земљи; и
- d) да буду заштићена од насилног повратка или пресељења у било које место на којем би њихов живот, безбедност, слобода и/или здравље били изложени опасности.

Принцип 16

1. Сва расељена лица имају право да сазнају судбину и место боравка несталих рођака.
2. Надлежне власти су дужне да учине напоре да утврде судбину и место боравка расељених лица која су нестала и да сарађују са одговарајућим међународним организацијама које се баве овим пословима. Оне су дужне да информишу родбину о напретку истраге и обавесте је о евентуалним налазима.
3. Власти треба да уложе напоре да сакупе и изврше идентификацију посмртних остатака умрлих, спрече њихово пљачкање и сакаћење и олакшају повратак посмртних остатака родбини или да их уз дужно поштовање сахране.
4. Гробља расељених лица треба да буду заштићена и поштована. Расељена лица имају право приступа гробовима својих умрлих рођака.

Принцип 17

1. Свако људско биће има право да му се поштује породични живот.
2. Да би се спровело ово право расељених лица, члановима породице, који то желе, мора бити дозвољено да остану заједно.
3. Породице које буду раздвојене услед расељења биће поново спојене што је пре могуће. Кораци ка спајању тих породица биће предузети нарочито за породице са децом. Одговарајући органи омогућиће члановима породице да поднесу упите и охрабриваће и помоћи рад хуманитарних организација које се баве спајањем породица.
4. Чланови расељених породица чија је лична слобода ограничена услед интернирања или боравка у камповима имаће право да остану заједно.

Принцип 18

1. Сва интерно расељена лица имају право на одговарајући животни стандард.
2. Као минимум, а без обзира на околности и без дискриминације, надлежни органи су дужни да расељеним лицима обезбеде:
 - а) основне намирнице и питку воду;
 - б) основни смештај;
 - в) одговарајућу одећу; и
 - д) основне медицинске услуге и хигијенске услове.

3. Биће учињени нарочити напори за обезбеђивање пуног учешћа жена у планирању и расподели ових основних потрепштина.

Принцип 19

1. Сва рањена и болесна расељена лица као и инвалиди имају право на најширу могућу медицинску негу и пажњу без икакве разлике осим на основу медицинских разлога. Када је потребно, расељеним лицима биће омогућен приступ психологу и социјалном раднику.
2. Нарочита пажња треба да буде посвећена здравственим потребама жена, укључујући приступ медицинском особљу женског пола и услугама као што су заштита репродуктивних органа и одговарајуће саветовање за жртве сексуалног и других облика насиља.
3. Нарочита пажња треба да буде посвећена спречавању ширења заразних и инфективних болести, укључујући и ХИВ/АИДС међу расељеним лицима.

Принцип 20

1. Свако људско биће има право да у свим околностима буде признато пред законом као физичко правно лице.
2. Да би се спровело ово право међу расељеним лицима, надлежне власти дужне су да им издају све потребне документе који им обезбеђују уживање и коришћење њихових законских права као што су путне и личне исправе, изводи из матичне књиге рођених и венчаних. Власти ће нарочито олакшавати издавање нових или замену докумената изгубљених током периода расељења и то без постављања нерационалних услова као што су захтевање повратка у место сталног боравка ради добијања таквих докумената.
3. Једнако право на добијање таквих потребних докумената издатих на сопствено име имаће и мушкарци и жене.

Принцип 21

1. Нико не може бити незаконито лишен власништва и поседа имовине.
2. Покретна и непокретна имовина расељених лица у свим околностима биће заштићена нарочито од следећих догађаја:
 - a) ратне пљачке,
 - b) директних или насумичних напада или других чинова насиља,
 - c) коришћења имовине ради заштите војних инсталација или циљева,

- d) злоупотребе као предмета освете и
 - e) уништавања или експропријације у виду колективне казне.
3. Покретна и непокретна имовина која остане у пребивалишту расељених лица треба да буде заштићена од уништавања, самовољног и незаконитог присвајања, запоседања или коришћења.

Принцип 22

1. Расељена лица, било да живе у камповима или не, неће бити изложена дискриминацији услед расељености у погледу следећих права:
- a) права на слободу мишљења, савести, вере или убеђења и изражавања;
 - b) права да слободно траже запослење и учествују у привредним активностима;
 - c) права да се слободно удружују и равноправно учествују у друштвеним активностима;
 - d) права да гласају и учествују у државним и јавним пословима, укључујући и право на приступ средствима која омогућавају уживање овог права;
 - e) права на комуникацију на језику који разумеју.

Принцип 23

1. Свако људско биће има право на образовање.
2. Да би се уживање овог права омогућило расељеним лицима, надлежне власти дужне су да расељеном становништву, нарочито деци омогуће да добију образовање које треба да буде бесплатно и обавезно на нивоу основне школе. При том ће се водити рачуна о њиховом културном идентитету, језику и вери.
3. Нарочити напори треба да буду уложени да се осигура потпуно и једнако учешће жена и девојака у образовним програмима.
4. Образовни и школски објекти треба да буду доступни расељеним лицима, нарочито адолесцентима и женама, без обзира да ли живе у камповима или не, чим то услови дозволе.

ДЕО IV – ПРИНЦИПИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ХУМАНИТАРНУ ПОМОЋ

Принцип 24

1. Сви видови хуманитарне помоћи треба да буду пружани у складу са принципом хуманости и објективности, и без дискриминације.
2. Хуманитарна помоћ расељеним лицима неће бити преусмеравана, а нарочито не из политичких или војних разлога.

Принцип 25

1. Основна дужност и одговорност за обезбеђење хуманитарне помоћи расељеним лицима лежи на домаћим органима власти.
2. Међународне хуманитарне организације и други одговарајући учесници имају право да понуде своје услуге у виду помоћи расељеним лицима. Таква понуда неће се сматрати непријатељским чином нити мешањем у унутрашње ствари државе, већ гестом добре воље. Одобрење за пружање помоћи неће бити произвољно ускраћивано, нарочито у ситуацији када домаћи органи нису у могућности или не желе да обезбеде потребну хуманитарну помоћ.
3. Одговарајући државни органи дужни су да издају дозволу и олакшају слободан пролаз хуманитарној помоћи, а лицима која се баве достављањем те помоћи да омогуће брз и несметани приступ расељеним лицима.

Принцип 26

Лица ангажована у пружању хуманитарне помоћи као и њихов превоз односно снабдевање биће поштовани и заштићени. Они неће бити предмет напада или дургих чинова насиља.

Принцип 27

1. При пружању помоћи, међународне хуманитарне организације и други одговарајући учесници треба да узму у обзир потребе за заштитом и људска права расељених лица и да у том смислу предузимају одговарајуће мере. При томе ће ове организације и учесници поштовати одговарајуће међународне норме и правила понашања.
2. Претходна тачка не прејудицира одговорност у погледу дужне заштите међународних организација чије услуге могу бити понуђене односно затражене од стране самих држава.

ДЕО V – ПРИНЦИПИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ПОВРАТАК, РЕЛОКАЦИЈУ И РЕИНТЕГРАЦИЈУ

Принцип 28

1. Надлежни органи имају превасходну дужност и одговорност да успоставе услове као и да обезбеде средства која ће омогућити интерно расељеним лицима добровољан, безбедан и достојанствен повратак својим кућама или пребивалиштима, или добровољну релокацију у неки други део земље. Ти органи ће настојати да олакшају реинтеграцију повратника или релоцираних расељених лица.
2. Нарочити напори биће уложени да се обезбеди пуно учешће расељених лица у планирању и спровођењу њиховог повратка или релокације и реинтеграције.

Принцип 29

1. Расељена лица која се врате својим кућама или пребивалиштима или она која су релоцирана у други део државе неће бити изложена дискриминацији услед тога што су била расељена. Имаће право да учествују, у потпуности и једнако као и остало становништво, у јавном животу на свим нивоима, и биће им омогућен једнак приступ јавним службама.
2. Надлежни органи имају дужност и одговорност да помогну повратницима и/или релоцираним лицима да поврате, колико је могуће, својину и посед имовине које су оставили за собом или који су им одузети по њиховом расељавању. Уколико то није могуће, надлежни органи ће обезбедити или помоћи таквим лицима при добијању одговарајуће надокнаде или неког другог облика правичног обештећења.

Принцип 30

Сви надлежни органи власти дужни су да дозволе и омогуће међународним хуманитарним организацијама и другим одговарајућим учесницима да у извршавању својих овлашћења имају брз и несметан приступ расељеним лицима у циљу пружања помоћи при њиховом повратку, релокацији и реинтеграцији.